

ОГЛЯД ЖУКІВ-ПОТАЄМЦІВ ТРИБ TYCHINI, PSELAPHINI, CTENISTINI ТА TYRINI (COLEOPTERA, STAPHYLINIDAE: PSELAPHINAE) ФАУНИ УКРАЇНИ

Р.Є. Кривошеєв

*Інститут зоології ім. Шмальгаузена НАН України,
м. Київ, Україна*

На основі власних та колекційних зборів, а також літературних даних, для фауни України наведено 13 видів з 7 родів жуків-потаємців (Coleoptera, Staphylinidae: Pselaphinae) з 4 триб – Tychini, Pselaphini, Ctenistini та Tyrini. Чотири види (*Tychus niger* (Paykull, 1800), *T. armeniacus* Saulcy, 1878, *Chennium steigerwaldi* Reitter, 1881 і *Pselaphogenius longipalpis* Kiesenwetter 1850) є новими для фауни України. Наведено таблиці для визначення родів і видів.

Ключові слова: жуки-потаємці, Tychini, Pselaphini, Ctenistini, Tyrini, Україна.

Обзор жуков-ощупников триб Tychini, Pselaphini, Ctenistini и Tyrini (Coleoptera, Staphylinidae: Pselaphinae) фауны Украины

Р. Е. Кривошеев

На основе собственных и коллекционных сборов, а также литературных данных, для фауны Украины приведены 13 видов из 7 родов жуков-ощупников (Coleoptera, Staphylinidae: Pselaphinae) из 4 триб - Tychini, Pselaphini, Ctenistini и Tyrini. Четыре вида (*Tychus niger* (Paykull, 1800), *T. armeniacus* Saulcy, 1878, *Chennium steigerwaldi* Reitter, 1881 и *Pselaphogenius longipalpis* Kiesenwetter 1850) отмечены как новые для фауны Украины. Составлены определительные таблицы родов и видов.

Ключевые слова: жуки-ощупники, Tychini, Pselaphini, Ctenistini, Tyrini, Украина.

Review of the short-winged mold beetles (Coleoptera, Staphylinidae: Pselaphinae) of tribes Tychini, Pselaphini, Ctenistini and Tyrini of Ukraine

R. E. Krivosheyev

Based on own and museum collections and literature data, 13 species from 7 genera of short-winged mold beetles (Coleoptera, Staphylinidae: Pselaphinae) belonging to 4 tribes Tychini, Pselaphini, Ctenistini, and Tyrini are given. Four species (*Tychus niger* (Paykull, 1800), *T. armeniacus* Saulcy, 1878, *Chennium steigerwaldi* Reitter, 1881, and *Pselaphogenius longipalpis* Kiesenwetter 1850) are new for fauna of Ukraine. For all species places of finds, short ecological and morphologic data and occurrence are presented. Keys of genera and species are given.

Key words: Pselaphinae, Tychini, Pselaphini, Ctenistini, Tyrini, Ukraine.

Вступ. Pselaphinae, або жуки-потаємці (російське – «жуки-ощупники»), відносяться до родини Staphylinidae і налічують біля 9000 видів у світовій фауні. В Європі мешкає приблизно 500 видів. Підродина включає

дрібних хижаків з розміром тіла від 0,5 до 7 мм, імаго та личинки яких живляться мікроартроподами. Як і більшість коротконадкрилих жуків, Pselaphinae є епігео- та сапроксилобіонтами, кілька видів трапляється

в компості та перегної, а велика кількість живе у печерах, гніздах мурах, термітів, птахів та дрібних ссавців. Форма тіла жуків-потаємців варіює від видовженої до напівсферичної і від опуклої до пласкої, забарвлення – чорне з відтинками коричневого кольору, іноді досить яскраве.

В Україні жуків-потаємців вивчено фрагментарно: дві роботи присвячено Києву з околицями (Chaudoir, 1845; Черкунов, 1889), доволі багато – Галичині (Łomnicki, 1870, 1875; Nowicki, 1864, 1873; Лазорко, 1963) і Закарпаттю (Weise, 1875; Roubal, 1930; Мателешко, 2005, 2006, 2008; Hlavač, 2009), кілька – Тернопільщині (Rybinski, 1897, 1903), Буковині (Normuzaki, 1889, 1905) та Криму (Winkler, 1911; Блинштейн, 1989).. Перший каталог жуків-потаємців із ключами для визначення, що охоплював Україну та прилеглі території, був укладений Г.Г. Якобсоном (Якобсон, 1910). Каталог налічує 48 видів для фауни України. В «Определителе насекомых Европейской части СССР» (Крыжановский, 1965) таблиці для визначення надано до роду, але із списками видів. Найновіший (до наших досліджень) визначник Pselaphinae, наведений К. Безюше (Besuchet, 1974), охоплює країни Центральної Європи, хоча окремі види відмічено для Карпат та України в цілому. Також, С.А. Курбатов (Курбатов, 2007) уклав анотований список жуків-потаємців Росії та суміжних країн колишнього СРСР, у якому для України наведено 84 види. Таким чином, фауну України вивчено вкрай неповно і можна очікувати численних знахідок досі невідомих тут видів, особливо з південних та східних регіонів.

У цій публікації представлено дані по 11 видам жуків-потаємців, що належать до 7 родів та 4 триб: Tychini, Pselaphini, Stenistini та Turgini. Триба Tychini представлена в Україні єдиним родом *Tychus* з 5 видами, що живуть в підстилці листяних лісів та на узбережжях. Pselaphini має три роди з 4 видами, що полюбляють вологі місця, з мохом та сіном, а Stenistini – трьома видами-ксерофілами з двох родів, що живуть під камінням на сухих степових ділянках, часто з мурахами.

Матеріали і методи. Збір матеріалу проведено у 11 областях України, а також проаналізовано літературні джерела та вивчено ряд колекцій. Було використано колекції Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України, Київ (ІЗШК), Зоологічного музею Київського національного університету імені Тараса Шевченка (ЗМКУ), колекцію К. Гохгута (Hochhuth), що зберігається в Національному науково-природничого музеї НАН України, Київ (ННПМ), Музею природи Харківського національного університету ім. В. Каразіна (МП ХНУ), Державного природознавчого музею НАН України, Львів (ДПМЛ), Донецького національного університету (ДНУ), Ужгородського національного університету (УжНУ) та Прикарпатського національного університету ім. Стефаника (ПНУ). Додатково інформацію про два види було надано С.А. Курбатовим з Московського державного університету (МДУ). Власний матеріал зібрано методом просіювання підстилки і трухи, а фіксацію і монтування жуків проводили за загальними методиками. Для визначення матеріалу та складення таблиць для фауни України було використано ключі Е. Райтера (Reitter, 1881, 1901, 1910, 1918) та К. Безюше (Besuchet, 1974), номенклатуру надано за каталогом палеарктичних жуків-потаємців І. Льобля і К. Безюше (Löbl, Besuchet, 2004).

Види, вперше наведені для фауни України, відмічено зірочкою (*). Географічні етикетки, розшифровані за музейними журналами, подано в квадратних дужках, процитовані дослівно — у лапках.

Результати. На основі літературних джерел, власних і колекційних зборів, для фауни України відзначено 13 видів Pselaphinae з 7 родів. З них, в каталозі Палеарктики (Löbl, Besuchet, 2004) для України не було наведено 4 види з 3 родів (*Tychus niger* (Paykull, 1800), *T. armeniacus*, *Chennium steigerwaldi* і *Pselaphogenius longipalpis*). *T. niger*, який за літературними даними, зустрічається, в Київській області (дані не підтверджено) та на Буковині, нами було знайдено у Чернівецькій та Закарпатській областях, а у колекціях – в Львівській, Донецькій, Луганській і Чернівецькій областях. *Tychus*

**Таблиця для визначення родів жуків-потаємців
триб Tychini, Pselaphini, Stenistini та Tyrini фауни України
Key to the Pselaphine tribes Tychini, Pselaphini, Stenistini, and Tyrini
of the fauna of Ukraine**

1. Всі вертлюги короткі, стегна косо кріпляться до вертлюгів, тазики щільно прилягають. *Tychus* Leach
- Вертлюги середніх ніг завжди довгі, більш або менш лопатевидні. Стегна менш косо кріпляться до кінців вертлюгів, тазики віддалені. 2
2. Лапки з одним кігтиком. 1-й тергіт дуже великий, набагато довший за 2-й. Максильні пальпи особливо довгі, їх кінцевий членок за довжиною дорівнює голові. 3
- Лапки з двома майже однаковими кігтками. 1-й тергіт не довший за 2-й. Максильні пальпи менш видовжені, їх кінцевий членок набагато коротший за голову. 5
3. Надкрила довгі, позаду основи з тупокутними розвиненими плечима та дорзальними смужками, вигнутими по напрямку до стику надкрил, без ребер. 4
- Надкрила короткі, позаду основи без плечей, з вкороченими дорзальними смужками і інколи з 2 короткими ребрами при основі, що підіймаються з базальних кутів.
..... *Pselaphogenius* Reitter.
4. Голова між очима з двома жовтими шишками, передньоспинка без серединної борозни. *Pselaphus* Herbst.
- Голова без шишок, передньоспинка при основі з серединною борозною.
..... *Pselaphaulax* Reitter.
5. Базальні ямки передньоспинки поєднані поперечною борозною. Фронтотріпс без відстоячих шишок перед очима. Опушення складається з простих волосків.
..... *Tyrus* Aubé.
- Базальні ямки не поєднані разом поперечною борозною. Фронтотріпс з двох боків від очей з відстоячою шишкою. Опушення складається з лусковидних волосків. 6
6. Максильні пальпи дуже маленькі, з 3-х члеників, без виростів. Голова близько до інтерокулярних ямок конічно підвищена. Антени особливо товсті.
..... *Chennium* Latreille.
- Максильні пальпи добре розвинені, з 4-х члеників, з яких три останні пензлеподібно подовжені, а кінцевий членок дуже поперечний. Голова за інтерокулярними ямками не підвищена, антени менш товсті. *Stenistes* Reichenbach.

anatolicus та *T. laminiger*, вказані у С.А. Курбатовим (2007) для України, є ендеміками Криму. *T. armeniacus* знайдено в Одеській області (А. Гонтаренко, ІЗШК), а *S. steigerwaldi* – в Ужгороді (Мателешко, 2006). *Pselaphogenius longipalpis* був наведений для Києва ще Н. Черкуновим (1889). Проте, в колекції Гохгута (Hohhuth, ННПМК), з якою працював Н. Черкунов, цей вид не виявлений. Нами він був знайдений в 2012 р. у Ботанічному саду ім. Гришка (Київ), поруч із звичайним видом *Pselaphus heisei* Herbst, 1792.

інтерокулярні ямки крихітні. Передньоспинка, крім звичайних 3-х базальних ямок, з маленькими ямками, що торкаються її заднього краю. Надкрила з хоча б 2 базальними ямками, відстоячими шовними та вкороченими дорзальними борозенками. 1-й тергіт не довший за інші разом узяті, з маленькою поперечною вм'ятиною на передньому краї. Стегна без виступаючих структур. Черевце з дуже коротким 1-м стернітом. У самиць видимий 6-й стерніт, а у самців – 7-й. Статевий диморфізм самців виражений в будові антен та вертлюга середніх ніг. Голарктичний рід.

Триба Tychini

Рід *Tychus* Leach, 1817

Лоб чітко позаду від антенальних виростів звужується, виступаючий і розділений серединною борозенкою; тім'я кременезне,

Tychus niger (Paykull, 1800)* (Рис. 1)

Reichenbach, 1816: 35; Denny, 1825: 30; Aubé, 1833: 43; Nowicki, 1873: 20; Łomnicki, 1875: 167; Reitter, 1881: 509; Heyden, Reitter,

Таблиця визначення видів роду *Tychus* фауни України*
Key to the genus *Tychus* of the fauna of Ukraine

1. Надкрила чорно-коричневі, 4-й членик антен трохи довший за свою ширину. 2
- Надкрила в крайньому випадку світлі посередині. 4-й членик антен сферичний. 3
2. Забарвлення обох статей чорне, інколи надкрила червоного кольору. Членики антен з 6-го по 8-й поперечні. 5-й членик антен у самців сильно потовщений. Антени та ноги бурі, пальпи жовті. *niger* Payk.
- Забарвлення самця чорне, диск надкрил темно-коричневий, самка червоно-коричнева. Членики антен 6 та 7 — квадратні, 8-й членик сильно поперечний. 5-й членик антен у самців не сильно або не потовщений. Антени та ноги червоні, пальпи жовті. *armeniacus* Saulcy
3. Довжина тіла — 1,5 мм, забарвлення темно-коричневе, надкрила іржаво-червоні. 1—3-й членики антен поздовжні, 4—5-й — великі і сферичні, а з 6-го по 8-й — поперечні та дрібні. *anatolicus* Bes.
- Довжина тіла — не більше 1 мм, забарвлення буре. 1—2-й членики антен поздовжні, 3—5-й — дрібносферичні, а з 6-го по 8-й — поперечні. *laminiger* Bes.

*Вид *T. tauricus* Motschulsky, 1851 не додано до таблиці визначення через брак достовірних ознак в оригінальному описі, таких як розмір та форма члеників антен.

Weise, 1883: 67; Reitter, 1891: 128; Ganglbauer, 1895: 839; Łomnicki, 1884: 13; Schaufuss, 1888: 94; Черкунов, 1889: 165; Якобсон, 1910: 583; Reitter, 1909: 217; Raffray, 1911: 129; Kuhnt, 1913: 316; Łomnicki, 1913: 80; Schaufuss, 1916: 252; Winkler 1925: 465; Roubal, 1930: 508; Jeannel, 1950: 335; Pearce, 1957: 22; Besuchet, 1974: 350; Neuhäuser-Nappe, 1995: 761; Löbl, Besuchet, 2004: 320; Löbl, 2009: 22.

Матеріал. Обласі України: Донецька.

«Донецкая обл., Путиловский лес, 29.09.2001», 1 ♂ (В. Мартинов, ДНУ); **Закарпатська.** Ужгород, північ міста, дуб. ліс б. кільцевої дороги, в підстилці, 1.10.2012, 1 ♂ (Кривошеєв, ІЗШК); Ужгород, с. Кам'яниця, біля р. Уж, під буками в підстилці, 6-7.10.2012, 1 ♂ (Кривошеєв, ІЗШК); Карпатський біосферний заповідник, Рахівський р-н, Кузійсько-Свидовецький масив, долина р. Кузій, буковий ліс, 21-25.07.2013, 1 ♂ (Кривошеєв, ІЗШК); **Луганська.** «Луг. Обл., Станично-Луг. р-н, з-к «Придонцовская пойма», на свет», 12.05.2003, 1 екз. (В. Мартинов, ДНУ); там само, 2.07.2000, 1 екз. (Трихлеб); **Львівська.** «Nalicia, Łomnicki», 1 екз.; **Чернівецька.** с. Глибочок, буковий ліс, в підстилці, 19-20.10.2013, 10 ♂, 9 ♀ (Кривошеєв, ІЗШК); Чернівці, Садгора, буковий ліс, в підстилці, 21.10.2013, 2 ♂, 1 ♀ (Кривошеєв, ІЗШК); “Bukowina Czernowitz” — 1 (Marcu, ЗМКУ).

Поширення. Вид є новим для фауни України, за літературними даними, у Європі зустрічався по всій території, крім Іспанії, Португалії, України, Білорусії та Росії (Löbl, 2004).

Екологічні особливості. Вид мешкає в широкому спектрі місць мешкання: в байрачних та заболочених світлих лісах, на великих луках, а також по заболочених берегах річок та озер, де живе під листям, мохом, в детриті, під камінням та гнилими деревами (Denny, 1825, Ganglbauer, 1895, Reitter, 1909, Kuhnt, 1913, Schaufuss, 1916, Roubal, 1930, Jeannel, 1950, Pearce, 1957, Neuhäuser-Nappe, 1995, 1996b).

Tychus armeniicus* Saulcy, 1878

Schaufuss, 1888: 93; Reitter, 1891: 128; Якобсон, 1910: 583; Raffray, 1911: 130; Winkler 1925: 465; Löbl, Besuchet, 2004: 318.

Матеріал. Обласі України: Одеська.

4 км від Одеси, рибне господарство, правий берег Дністра, підйом води, зчісування з рослин, 6.07.2001, 1 ♀ (Гонтаренко, ІЗШК); Одеса, правий берег Куяльницького лиману, навпроти Протопопівки, 4.06.2004, 1 ♀ (Гонтаренко, ІЗШК); там само, 15.06.2004, 2 ♀ (Гонтаренко, ІЗШК); там само, у низов'я, 27.04.2004, 2 ♀ (Гонтаренко, ІЗШК).

Поширення. Вид є новим для фауни України. За літературними даними, на тери-

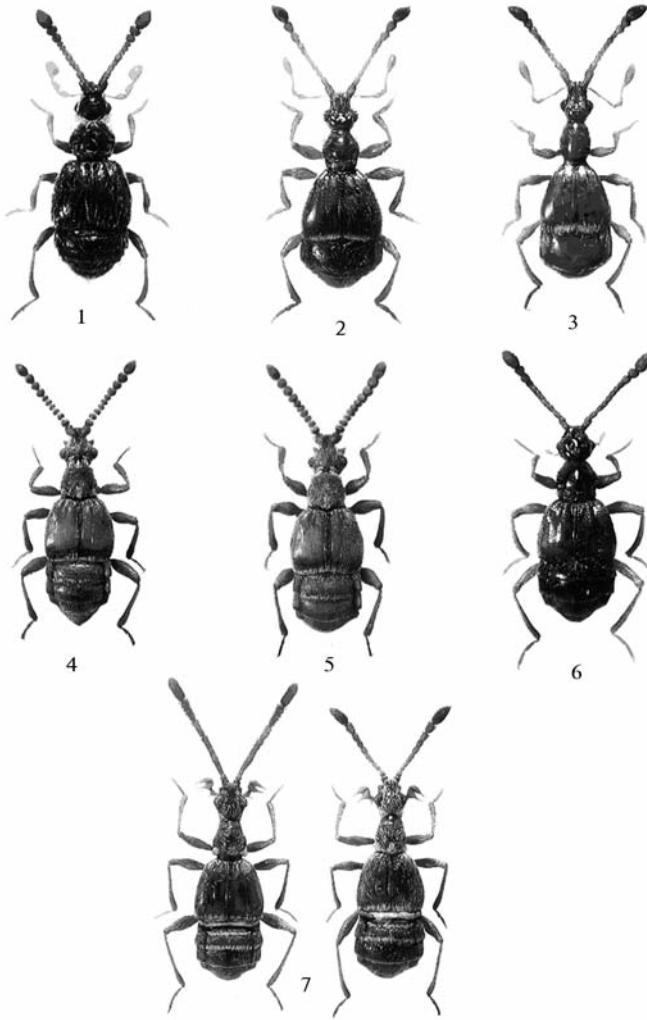

Рисунок 1–7. 1 — *Tychus niger*, самиця, загальний вигляд зверху; 2 — *Pselaphaulax dresdensis*, самець, загальний вигляд зверху; 3 — *Pselaphus heisei*, загальний вигляд зверху; 4 — *Chennium bituberculatum*, загальний вигляд зверху; 5 — *Ch. steigerwaldi*, загальний вигляд зверху; 6 — *Tyrus mucronatus mucronatus*, загальний вигляд зверху; 7 — *Ctenistes palpalis palpalis*, самець (зліва) та самиця (справа), загальний вигляд зверху.

Figure 1–7. 1 — *Tychus niger*, female, habitus (dorsal view); 2 — *Pselaphaulax dresdensis*, male, habitus (dorsal view); 3 — *Pselaphus heisei*, habitus (dorsal view); 4 — *Chennium bituberculatum*, habitus (dorsal view); 5 — *Ch. steigerwaldi*, habitus (dorsal view); 6 — *Tyrus mucronatus mucronatus*, habitus (dorsal view); 7 — *Ctenistes palpalis palpalis*, male (left) and female (right), habitus (dorsal view).

торії Європи зустрічається у Грузії, Вірменії та на півдні Росії (Löbl, 2004).

Екологічні особливості. Підстилковий літоральний вид (дані етикеток).

***Tychus anatolicus* Besuchet, 1964**

Löbl, Besuchet, 2004: 318

Матеріал. Облaсті України: Крим. “Южный Крым, Ангарский перевал”, 15.08.1976, 1 ♂, 8 ♀ (Нікітський, МДУ); там само, 1 ♂ (Белов, МДУ); там само, 1 ♀ (Нікітський, МДУ).

Поширення. Україна, Румунія, Греція (Löbl, 2004).

Таблиця визначення видів роду *Pselaphus* фауни України.Key to the genus *Pselaphus* of the fauna of Ukraine.

1. Кінцевий членок максиллярних пальп добре розвинений, стебловидний, з довгим стебельцем та з булавою в апікальній частині, яка по всій верхній площині несе зубці та волоски. 4–7-й членики антен поздовжні, 7-й членок — витягнутий. Гомілки стрункі. Забарвлення темніше, червоно-коричневе, верхній бік тіла гладенький та блискучий. 1,7–1,9 мм. Європа, у моху, деревині та у гниючій рослинності по болотах. 1. *heisei* Herbst.
- Кінцевий членок максиллярних пальп тонкий, веретеновидний, з коротким стебельцем та вузькою булавою, трохи увігнутою на внутрішньому краї, без зубців. 4–7-й членики антен квадратні. Передні і середні гомілки потовщені. Забарвлення світло-помаранчеве, але голова помітно темніша за тіло, верхній бік тіла вкритий двома рядами довгих жовтих волосків. 1,7 мм. Україна (Галичина). 2. *lomnickii* Rtt.

***Tychus laminiger* Besuchet, 1969**

Löbl, Besuchet, 2004: 319

Матеріал. Облaсті України: Крим.

“Південний Крим, Нікітський ботанічний сад, ґрунтові проби”, 21.10.1968, 1 ♂ (Арнольді, МДУ).

Поширення. Україна, Греція (Löbl, 2004).

***Tychus tauricus* Motschulsky, 1851**

Löbl, Besuchet, 2004: 320

Матеріал. Через відсутність типового матеріалу та подальших знахідок, а також неповне описання виду В.І. Мочульським, положення виду залишається неточним. У каталогу Е. Райтера (Reitter, 1891) вид вказано як синонім до *T. dichrous* Schmidt-Göbel, 1836, який зараз є синонімом виду *T. niger* Löbl, Besuchet, 2004). Отже, вид *T. tauricus* потребує виділення неотику.

Поширення. Україна (Löbl, 2004).

Триба *Pselaphini***Рід *Pselaphogenius* Reitter, 1910**

Надкрила мають два коротких ребра (або дорзальні смужки) на основі, які розділені завжди глибокими повздовжніми ямками, зовнішні ребра підняті з базальних кутів надкрил, внутрішні знаходяться між зовнішніми та швом. У самців, як правило, всі задньогруди підвищені у тупий конічний горб, а перший довгий стерніт має жолоб чи довгу овальну ямку або простий. В Україні 1 вид.

Pselaphogenius longipalpis**(Kiesenwetter, 1850)***

Reitter, 1881: 506; Heyden, Reitter, Weise, 1883: 67; Schaufuss, 1888: 80; Черкунов, 1889: 165; Reitter, 1891: 128; Raffray, 1911: 137;

Schaufass, 1916: 253; Tenenbaum, 1923: 155; Winkler 1925: 467; Jeannel, 1950: 395; Löbl, Besuchet, 2004: 325.

Матеріал. Облaсті України: Київська.

Ботанічний сад ім. Гришка, ділянка «Далекий Схід», під березами, 27 і 31.10.2011, 1 екз. (Кривошеєв, ІЗШК).

Поширення. Вид є новим для фауни України. За літературними даними, зустрічається на території Франції та Іспанії (Löbl, 2004). Хоча для Київської області вид був наведений Н. Черкуновим (1889) на основі колекції Гохгута (Hochhuth), проте на даний момент екземпляр і етикетка у зборах Гохгута відсутні.

Морфологічні ознаки. Надкрила не довші за передньоспинку, їхня довжина більша за ширину, на основі плечей присутні короткі килі, що тягнуться до середини пластинки. Пальпи, особливо їх останні членики, довгі, а булава різко потовщується. Забарвлення всього тіла жовто-коричневе, довжина 2 мм.

Екологічні особливості. Ґрунтовий вид, що мешкає під великим камінням, зануреним в землю (Jeannel, 1950).

Рід *Pselaphaulax* Reitter, 1909

Передньоспинка з 3-ма базальними ямками, що з'єднуються поперечною борозною; верхні ямки, крім того, з'єднані 2-ма помітними кілями, розділеними борозенкою. Надкрила з хоча б 3-ма базальними ямками, шовними та дорзальними борозенками та верхнім кілем, всі три тягнуться до кінця. Вентральний бік голови рівномірно потовщений, злегка виступає, має опушену область, що часто тягнеться до ниж-

нього краю очей, з заднього краю скронь до глотки. Самець: 4-й стерніт черевця розщеплений на дві трикутні частини і від'єднаний від останнього стерніта; без інверсії едеагуса.

В Європі (і в Україні) лише 1 вид, з кількома підвидами, поширеними в Середземномор'ї, які дуже легко відрізняються за будовою едеагусу.

***Pselaphaulax dresdensis* (Herbst, 1792)
(Рис. 2).**

Reichenbach, 1816: 32; Denny, 1825: 47; Aubé, 1833: 22; Линдеман, 1871: 165; Reitter, 1881: 505; Heyden, Reitter, Weise, 1883: 66; Łomnicki, 1884: 13; Schaufuss, 1888: 79; Черкунов, 1889: 165; Reitter, 1891: 128; Ganglbauer, 1895: 843; Якобсон, 1910: 584; Reitter, 1909: 218; Raffray, 1911: 137; Kuhnt, 1913: 317; Schaufuss, 1916: 253; Winkler 1925: 467; Roubal, 1930: 509; Jeannel, 1950: 30; Pearce, 1957: 29; Besuchet, 1974: 358; Neuhäuser-Nappe, 1995: 765, 1996b: 209; Löbl, Besuchet, 2004: 325; Löbl, 2009: 24.

Матеріал. Області України: Донецька.

«Макеєвка, Кальмиус, на свет», 24.08.1999, 1 екз. (Т. А. Трихлеб, ДНУ); **Київська.** «Kiev.», 2 екз. (Hochhuth, ННПМ); **Луганська.** «Луганская обл., Славянськ-р-н, Трехизбенка, на свет 250W лампы», 15.07.2012, 1 екз. (Коновалов, ІЗШК); **Львівська.** «Halizia» — 1 (Марсу, ЗМКУ); «Укр., Галичина, Білогорща к. Львова», 17.08.1943, 1 екз. (Лазорко, ІЗШК); «Укр., Галичина, Львів, Знесіння», 18.07.1934, 1 екз. (Лазорко, ІЗШК); там само, 23.07.1934, 1 екз. (Лазорко, ІЗШК); «Укр., Галичина, Маріївка к. Львова», 24.11.1943, 1 екз. (Лазорко, ІЗШК); **Одеська.** «Одесская обл., Вилково, на свет, 1.09.2010», 1 екз. (Назаренко, ІЗШК); Беляєвський район, с. Троїцьке, 17.04.2002, 1 екз. (Гонтаренко, ІЗШК).

Поширення. Майже вся Європа (Löbl, 2004).

Морфологічні ознаки. Останній членик максиллярних пальп добре розвинений (0,32–0,37 мм), тонкий, в апікальній частині значно потовщений, а з зовнішнього боку з борозенчастою булавою. 4–7-й, 9-й та 10-й членики вусиків в 1,5 рази довші за свою ширину. Забарвлення каштанове, блискуче.

У самця 8-й членик вусиків трохи потовщений і ширший за 7-й. 1,7–1,85 мм.

Екологічні особливості. Вид мешкає в моху та у траві на луках, на болотах та вологих берегах річок в підстилці, пеньках та купинах. Часто, через високу потребу в волозі, населяє сфагнові мохи на заболоченому ґрунті (Denny, 1825, Reitter, 1909, Kuhnt, 1913, Schaufuss, 1916, Roubal, 1930, Pearce, 1957, Neuhäuser-Nappe, 1995, 1996b). Іноді випадково знайдений в мурашниках (Jeannel, 1950).

Рід *Pselaphus* Herbst, 1792

Передньоспинка без утворень. Надкрила з відстоячими шовними та дорзальними борозенками і з верхніми кілями. Нижній бік голови та 4-й стерніт самця, як у *Pselaphaulax*. Голарктичний рід, що зустрічається в Ефіопському та Орієнтальному регіоні; єдиний вид в Середній Європі, з кількома підвидами в Середземномор'ї, що добре відрізняються по едеагусу.

***Pselaphus heisei* (Herbst, 1792)
(Рис. 3).**

Reichenbach, 1816: 28; Denny, 1825: 45; Aubé, 1833: 19; Łomnicki, 1868: 142; Линдеман, 1871: 165; Nowicki, 1873: 20; Łomnicki, 1875: 167; Reitter, 1881: 504; Heyden, Reitter, Weise, 1883: 66; Łomnicki, 1884: 13; Łomnicki, 1886: 90; Schaufuss, 1888: 79; Черкунов, 1889: 165; Reitter, 1891: 128; Ganglbauer, 1895: 844; Якобсон, 1910: 584; Reitter, 1909: 218; Raffray, 1911: 135; Kuhnt, 1913: 317; Łomnicki, 1913: 80; Schaufuss, 1916: 253; Winkler 1925: 466; Roubal, 1930: 508; Jeannel, 1950: 383; Pearce, 1957: 30; Besuchet, 1974: 358; Neuhäuser-Nappe, 1995: 765; Löbl, Besuchet, 2004: 327; Löbl, 2009: 24.

Матеріал. Області України: Волинська.

«Volh.», 3 екз. (Hochhuth, ННПМ); **Донецька.** «Белосарайская коса, на свет», 12–19.05.2007, 1 екз. (В. Мартинов, ДНУ); «Дон. обл., Славянський р-н, с. Богородичное, песчаный пляж, на пов. песка», 17.11.1999, 2 екз. (В. Мартинов, ДНУ); «Донецк, терр. города, сухой навоз», 26.04.1998, 1 екз. (В. Мартинов, ДНУ); **Закарпатська.** «Чорногора, 9.06.2008», 1 екз. (В. Чумак, УЖНУ); околиці Рахова, полонина Думин, h=1200, у вологому сіні, 22.05.2004, 1 екз. (Гонтаренко, ІЗШК);

Івано-Франківська. «Worochta, 24.9.41», 1 екз. (ДПМЛ); «Укр., Горгани, Кереч», 18.06.1935, 1 екз. (Лазорко, ІЗШК), там само, 17.06.1938, 1 екз. (Лазорко, ІЗШК); там само, 23.06.1938, 1 екз. (Лазорко, ІЗШК); Галицький НПП, ґрунтові пастки біля контори, 24.09.2012, 1 екз. (Заморока, ПНУ); там само, пастки біля полів на місці бучаників, 17.05.2012, 1 екз. (Заморока, ПНУ); там само, пастки біля степів, 18.06.2012, 1 екз. (Заморока, ПНУ); Галицький НПП, ок. с. Ценжів, ур. Плиняний ліс, ґрунтові пастки, старий ялиновий ліс, плакор, 15-30.06.2011, 1 екз. (Заморока, ПНУ); **Київ.** Гідропарк, тополево-осиковий ліс, в підстилці біля старої тополі, 24.08.2012, 1 екз. (Кривошеєв, ІЗШК); Конча-Заспа, сосново-дубовий ліс, під корою соснового пенька, 20.09.2012, 2 екз. (Кривошеєв, ІЗШК); там само, 7.11.2013, 1 екз. (Кривошеєв, ІЗШК); Ботанічний сад ім. Гришка, ділянка «Далекий Схід», під березами, 27 і 31.10.2011, 1 екз. (Кривошеєв, ІЗШК); **Київська.** с. Фрунзівка, листяний ліс поруч з болотом, під вербами і тополями біля води, в підстилці, 17.10.2011, 1 екз. (Кривошеєв, ІЗШК); «Києв.», 3 екз. (Hochhuth, ННПМ); **АР Крим.** «Крым, окр. п. Перевальное», 16.10.1981, 1 екз. (М. Нестеров, ІЗШК); «Симферополь, Салгирка, парк», 5.04.1957 1 екз. (Богачев, ІЗШК); **Львівська.** Львів, парк Знесіння, лижня, просів трав'яної підстилочки, 3.05.2012, 2 екз. (Кривошеєв, ІЗШК); [5/3, Зубра, Львів.обл.], 1 екз. (ДПМЛ); «Leopolis», 1 екз. (J. Łomnicki, ДПМЛ); «Lwów, ul. Kuleczka, bagno po lewej stronie pozed la: sem, 22.VII.1916», 1 екз. (ДПМЛ); [30/3, Кривчиці], 1 екз. (ДПМЛ);

«Okol. Lwówa», 5 екз. (ДПМЛ); «Lwów, 21/4 17», 1 екз. (ДПМЛ); «Lwów, 12/4 17», 1 екз. (ДПМЛ); «Lwów», 1 екз. (Grollè, ІЗШК); «Укр., Галичина, Брюховичі к. Львова», 14.06.1941, 6 екз. (Лазорко, ІЗШК); «Укр., Маріївка к. Львова», 24.10.1943, 1 екз. (Лазорко, ІЗШК); «Укр., Галичина, Великий ліс к. Львова», 28.03.1943, 1 екз. (Лазорко, ІЗШК); «Укр., Галичина, Львів, Погулянка», 29.04.1935, 1 екз. (Лазорко, ІЗШК); **Луганська.** «Луганская обл., Антрацит. р-н, с. Дьяково, на свет», 5.04.1999, 1 екз. (Коновалов, ІЗШК); **Миколаївська.** Первомайський р-н, околиці с. Мигія, долина р. Південний Буг, чагарники поруч з виходом гранітів, в підстилці під гломом та тереном у тріщинах скель, 15 – 19.04.2013, 4 екз. (Кривошеєв, ІЗШК); **Одеська.** Ананьєвський район, ок. с. Долинське, під сухою травою в балці на поверхні ґрунту, 2.05.2002, 1 екз. (Гонтаренко, ІЗШК); 80 км від Одеси, Березівський ліс, у підстилці, 14.03.2004, 1 екз. (Гонтаренко, ІЗШК); **Полтавська.** Пирятинський НПП, околиці м. Пирятин, о-в Масальський, дубовий гай, під дубами в підстилці, 1 екз. (Кривошеєв, ІЗШК); **Рівненська.** Рівненський природний заповідник, Білоозерське лісництво, вологий сосново-вільховий ліс, в підстилці під вільхою та березою, 18-21.06.2012, 1 екз. (Кривошеєв, ІЗШК); **Тернопільська.** [14/5, с. Окопи, Борщів. р-н, Терн.обл.], 1 екз. (ДПМЛ); «Mikuliczyn, 19.VII.1903», 1 екз. (J. Łomnicki, ДПМЛ); **Харківська.** «Харьковская обл., 7 км Ю Змиева, Гайдары, под корой дуба», 25.05.2003, 1 екз. (Дрогваленко, МП ХНУ); «Зап. окр. г. Харькова, ок. ин-та криобиологии», 31.05.2004, 1 екз. (Дрогваленко, МП ХНУ);

Таблиця визначення видів роду *Chennium* фауни України Key to the genus *Chennium* of the fauna of Ukraine

1. Волоски верха тіла лускаті, маленькі (до 0,03 мм), порядно густі. Посередині надкрил між шовною та дорзальною борозенками присутні 7-8 рядів волосків. Забарвлення, скоріше матове, червоно-коричневе. 2,4–2,7 мм. В гніздах мурах *Tetramorium caespitum* Linnaeus, 1758. Іспанія, Франція, Середня Європа, Північна Італія. 1. *bituberculatum* Latr.
- Волоски верха лускаті, більш великі (0,03–0,04 мм), менш густі. Посередині надкрил між дорзальною і шовною борознами присутні 5-6 рядів волосків. Забарвлення блискуче, червоно-коричневе. 2,5–2,6 мм. В гніздах мурах *T. caespitum*. Хорватія: Госпич, Нижня Австрія: Хайнбург. 2. *steigerwaldi* Rtt.

«окр. Харькова, ст. Рыжов», 26.06.1928, 1 екз. (С. Федоров, МП ХНУ); «Харьк. обл., пос. Южный», 18.09.1932, 1 екз. (Г. Каховский, МП ХНУ); там само, 15.09.1933, 1 екз. (С. Федоров, МП ХНУ); **Хмельницька**. Городоцький р-н, заказник «Іванковецький», в підстилці, 13-14.09.2012, 1 екз. (Кривошеєв, ІЗШК); **Чернівецька**. Чернівці, Садгора, буковий ліс, в підстилці, 21.10.2013, 1 екз. (Кривошеєв, ІЗШК); «Bukowina Czernowitz» — 1 (Marcu, ЗМКУ); **Чернігівська**. Коропський район, НПП «Мезинський», крейдяні схили вздовж р. Десна, вільшаник, в підстилці, 18.09.2013, 2 екз. (Кривошеєв, ІЗШК); Борзнянський р-н, ок. с. Ядути, берег річки, підстилка, 16.05.2008, 1 екз. (Гонтаренко, ІЗШК).

Поширення. Майже вся Європа, крім Італії, Португалії та Греції (Loebl, 2004).

Екологічні особливості. В горах трапляється на сфагнових болотах, підстилці, мертвих рослинах та гнилій деревині, на рівнині в великих кількостях зустрічається в вільхових ярах та покритій мохом деревині в сирих та болотистих місцях (Denny, 1825, Reitter, 1909, Kuhnt, 1913, Roubal, 1930, Jeannel, 1950, Pearce, 1957, Besuchet, 1974, Neuhäuser-Happe, 1995), іноді навіть з *F. rufa* (Schaufuss, 1916).

***Pselaphus lomnickii* (Reitter, 1901)**

Łomnicki, 1913: 80; Raffray, 1911: 140; Winkler 1925: 467; Löbl, Besuchet, 2004: 327.

Матеріал. Області України: Івано-Франківська. «Укр., Вис. Бескид, Болехів», 29.11.1910, 1 екз. (Р. Паткевич, ІЗШК); 05.1913, 9 екз. (Р. Паткевич, ІЗШК); там само, 11.06.1915, 2 екз. (Р. Паткевич); **Львівська.** «Halicia», 1 екз. (ДПМЛ); «Kolocha Halizija», 1 екз. (ДПМЛ).

Поширення. Україна (Галичина) (Löbl, 2004).

Екологічні особливості. Ендемічний вид Галичини (Łomnicki, 1913). За зовнішнім виглядом він схожий на *P. heisei*, але відрізняється за рядом ознак додатків голови і форми гомілок. Вірогідно, мешкає в тих же умовах, що і попередній вид.

Триба Ctenistini

Рід *Chennium* Latreille, 1807

Верхній виріст фронтотліпеуса конічний, сильно виступаючий, косо спрямований

допереду. Членики вусика поперечні. На черевці 2 перших тергіта однаково довгі, наступні 2 короткі. У самки булава вусика нечітко зміщена, скоріш 2-членикова, у самця — 4-членикова, членики з 8-го по 10-й ширші за попередні. Палеарктичний рід, в Європі — 2 види.

***Chennium bituberculatum* Latreille, 1807 (Рис. 4)**

Aubé, 1833: 14; Reitter, 1881: 456; Heyden, Reitter, Weise, 1883: 64; Schaufuss, 1888: 46; Reitter, 1891: 129; Ganglbauer, 1895: 847; Якобсон, 1910: 585; Reitter, 1909: 219; Raffray, 1911: 144; Kuhnt, 1913: 317; Schaufuss, 1916: 253; Winkler 1925: 468; Roubal, 1930: 509; Jeannel, 1950: 400; Besuchet, 1974: 359; Neuhäuser-Happe, 1995: 766; Löbl, Besuchet, 2004: 321; Löbl, 2009: 24.

Матеріал. Області України: Донецька.

«Дон. обл., Артемов. р-н, окр. с. Дроновка, на свет», 27. 08.2002, 1 екз. (М. Є. Сергеев, ДНУ); «Дон. обл., окр. пос. Старобешево, известняки, под камнем», 13.04.2002, 1 екз. (В. Мартинов, ДНУ); «Дон. обл., пос. Пишевик, р. Кальмиус», 22.09.2007, 3 екз. (В. Мартинов, ДНУ); **Луганська.** «Луг. Обл., Станично-Луг. р-н, з-к «Придонцовская пойма», на свет», 12.05.2003, 4 екз. (В. Мартинов, ДНУ); там само, 14.06.2001, 1 екз. (В. Мартинов, ДНУ); там само, 21.08.2002, 1 екз. (А.Г. Мальцева, ДНУ); там само, «на свет», 22.07.1999, 2 екз. (Е.С. Иванова, ДНУ).

Поширення. Україна, Польща, Фінляндія, Німеччина, Словаччина, Австрія, Швейцарія, Італія, Іспанія, Португалія, Хорватія та Боснія (Löbl, 2004).

Екологічні особливості. Ксеротермний вид, мірмекофіл, живе на сухих схилах та вапнякових осипах в гніздах *T. caespitum* (Ganglbauer, 1895, Reitter, 1909, Kuhnt, 1913, Schaufuss, 1916, Roubal, 1930, Jeannel, 1950, Besuchet, 1974, Neuhäuser-Happe, 1995).

***Chennium steigerwaldi* Reitter, 1881 (Рис. 5)**

Aubé, 1833: ; Reitter, 1881: 456; Heyden, Reitter, Weise, 1883: 64 ; Schaufuss, 1888: 47; Reitter, 1891: 129; Ganglbauer, 1895: 847; Якобсон, 1905 — 1916: 585; Raffray, 1911: 145; Schaufuss, 1916: 254; Winkler, 1925: 468; Roubal, 1930: 509; Besuchet, 1974: 359;

Neuhäuser-Nappe, 2000: 880; Löbl, Besuchet, 2004: 321; Мателешко, 2006: 5; Löbl, 2009: 24.

Матеріал. Нами не знайдений.

Поширення. Вид є новим для фауни України (Мателешко, 2006). За літературними даними, зустрічається в Італії, Австрії та Хорватії (Löbl, 2004).

Екологічні особливості. Теплолюбний вид, живе в гніздах мурах *T. caespitum* (Schaufuss, 1916, Roubal, 1930, Besuchet, 1974). Відома синтопія з потаємцем *Bryaxis femoratus* Aubé, 1844 (Neuhäuser-Nappe, 2000).

Рід *Ctenistes* Reichenbach, 1816

Верхній виріст фронтоткліпеуса тонкий, більш високий, мало відстоячий. 2-й тергіт черевця довший за 1-й, 3-й рівний першому, а 4-й коротший. Антени у обох статей різні. Самиця: антени більш-менш довгі, булава 3-членикова, коротша за 1–8-й членики разом узяті. Самець: антена коротка, булава 4-членикова, дуже сильно подовжена, довша за 1–7-й членики разом узяті. Рід палеарктичного, орієнтального та ефіопського поширення. В Європі один вид.

Ctenistes palpalis palpalis (Reichenbach, 1816) (Рис. 7)

Reichenbach, 1816: 76; Aubé, 1833: 17; Łomnicki, 1870: 78; Reitter, 1881: 458; Heyden, Reitter, Weise, 1883: 64; Łomnicki, 1884: 13; Łomnicki, 1886: 89; Schaufuss, 1888: 50; Черкунов, 1889: 165; Reitter, 1891: 129; Ganglbauer, 1895: 850; Якобсон, 1910: 586; Reitter, 1909: 220; Raffray, 1911: 147; Kuhnt, 1913: 317; Łomnicki, 1913: 80; Schaufuss, 1916: 255; Winkler 1925: 468; Roubal, 1930: 509; Jeannel, 1950: 406; Besuchet, 1974: 360; Neuhäuser-Nappe, 1995:766, 1996b: 209; Löbl, Besuchet, 2004: 321; Мателешко, 2007: 186; Löbl, 2009: 24.

Матеріал. Области України:
Житомирська. «Malin, Prov. Zhitomir», 1 ♂ (ІЗШК); **АР Крим.** «Крым, симферопольск. у., Дубки», 24.09.1909, 1 екз. (Г. Каховский, МП ХНУ); «Taur.», 7 екз. (Ноххuth, ННПМ); «Симферополь, сухие извест. склоны», 26.10.1956, 1 екз. (Богачев); **Луганська.** Лутугінський р-н, с. В. П'ятигорівка, 18.06.2009, 1 екз. (С. Глотов, ІЗШК); Луганський природний заповідник,

Стрільцівський степ, 130 км N Луганська, 1-3.06.2009, 1 екз. (С. Глотов, ІЗШК); там само, 8.06.2009, 1 ♂ (С. Глотов, ІЗШК); «Луганская обл., Славяносербск. р-н, Трехизбенка, на свет 250W лампы», 25.06.2009, 1 ♀ (Коновалов, ІЗШК); там само, 9.07.2009, 1 ♂, 1 ♀ (Коновалов, ІЗШК); там само, 31.05.2010, 1 ♂ (Коновалов, ІЗШК); там само, 12.06.2010, 1 ♂ (Коновалов, ІЗШК); там само, 14.06.2010, 1 ♂ (Коновалов, ІЗШК); там само, 20.06.2010, 1 ♂, 1 ♀ (Коновалов, ІЗШК); там само, 7.07.10, 2 ♂, 1 ♀ (Коновалов, ІЗШК); там само, 13.07.2010, 1 ♂, 3 ♀ (Коновалов, ІЗШК); там само, 9.07.2010, 4 ♂, 3 ♀ (Коновалов, ІЗШК); там само, 10.07.10, 2 ♂, 4 ♀ (Коновалов, ІЗШК); там само, 16.07.2010, 1 ♀ (Коновалов, ІЗШК); там само, 21.07.2010, 1 ♀ (Коновалов, ІЗШК); там само, 28.07.2010, 1 ♂, 2 ♀ (Коновалов, ІЗШК); там само, 1.08.2010, 1 ♀ (Коновалов, ІЗШК); там само, 7.08.2010, 2 ♀ (Коновалов, ІЗШК); там само, 9.08.2010, 1 ♂, 1 ♀ (Коновалов, ІЗШК); там само, 10.06.2011, 1 ♂, 3 ♀ (Коновалов, ІЗШК); там само, 15.06.2012, 2 ♀ (Коновалов, ІЗШК); там само, 18.06.2012, 1 ♀ (Коновалов, ІЗШК); там само, 15.07.2012, 2 ♀ (Коновалов, ІЗШК); **Сумська обл.** «Сум.обл., Лебединский р-н, Мих. степь, луг нижнего уровня», 16.08.1949, 4 екз. (Шапино, МП ХНУ); **Тернопільська.** [Добрівляни к. Заліщик, 11.06.1913], 1 екз. (ДПМЛ); [Коспирівці Залищ.р-ну, Терн.обл.], 1 екз. (ДПМЛ); **Закарпатська.** «Ross. subcarp., Užhorod», 04.1930, 1 екз. (Roubal); **Харківська.** «Харьк. обл., пос. Южный», 1 екз. (С. Федоров, МП ХНУ); «окр. Харькова, лип. роща», 6.04.1934, 1 екз. (С. Федоров, МП ХНУ); «Харьк. обл., пос. Южный», 5.09.1932, 1 екз. (Г. Каховский, МП ХНУ); «Харьк. обл., Черемушная», 18.08.1931, 1 екз. (С. Федоров, МП ХНУ); **Черкаська.** «Умань, Сухой яр, под камнем», 16.09.1923, 1 ♀ (Ушинський. ІЗШК); там само, 10.04.1925, 1 ♂ (Ушинський. ІЗШК); 15.09.1925, 1 ♂ (Ушинський. ІЗШК); «Умань, Белогородовка», 2.05.1926, 1 ♀ (Ушинський. ІЗШК).

Поширення. Більша частина Європи, крім Півночі, Великобританії та Польщі

(Löbl, Besuchet, 2004) [Мала та Центральна Азія].

Морфологічні ознаки. Надкрила трохи довші за черевце, подовжені, верх гладенький, блискучий. Передньоспинка рівна за довжиною та шириною. Тім'я розширене спереду дозад. Самця: 3–6-й членики антен довші за свою ширину, 7-й членик в 1,5 р. довший за свою ширину, а 8-й – маленький. Самець: 4–7-й членики вусиків поперечні, 3-й трохи довший за свою ширину, 8-й та 11-й дуже довгі (0,30), а 9-й і 10-й коротші (0,20 та 0,25).

Екологічні особливості. Ксерофіл та мірмекофіл, живе на узліссях, теплих схилах, під камінням в підстилці і моху, в гніздах мурах *T. caespitum* або в близькості від них (Ganglbauer, 1895, Reitter, 1909, Kuhnt, 1913, Schaufuss, 1916, Roubal, 1930, Besuchet, 1974, Neuhäuser-Happe, 1995, 1996b). На заплавлених луках жуки вночі виповзають на рослини (Мателешко, 2007) або можуть знаходитись в гниючій рослинності та підстилці при основі рослин, особливо *Verbascum* (Jeannel, 1950).

Триба Tyridi

Рід *Tyrus* Aubé, 1833

Максиллярні пальпи помірно маленькі, без видимих придатків, два їх перших членики з маленькою палочковидною основою, останній членик – простий, веретенувидний. Перші два тергіта черевця рівнозначно довгі, останні два – коротші. 1-й тергіт черевця з медальним кілем. У самця задній край останнього стерніта черевця в середині порядно глибоко втиснений і закритий маленьким оперкулюмом. Голарктичний рід, з єдиним видом в Європі.

Tyrus mucronatus mucronatus (Panzer, 1805) (Рис. 6)

Aubé, 1833: 16; Линдемман, 1871: 165; Nowicki, 1873: 20; Reitter, 1881: 459; Heyden, Reitter, Weise, 1883: 65; Schaufuss, 1888: 96; Черкунов, 1889: 165; Nowicki, 1873: 20; Łomnicki, 1884: 13; Łomnicki, 1886: 90; Ganglbauer, 1895: 851; Якобсон, 1910: 587; Reitter, 1909: 219; Łomnicki, 1913: 80; Raffray, 1911: 159; Kuhnt, 1913: 318; Łomnicki, 1913: 80; Schaufuss, 1916: 255; Winkler 1925: 470; Roubal, 1930: 510; Jeannel, 1950: 410; Besuchet, 1974: 361; Neuhäuser-Happe,

1995:766; 1996b: 210; Löbl, Besuchet, 2004: 329; Löbl, 2009: 24.

Матеріал. Області України: Волинська. “Volh.”, 2 екз. (Hochhuth, ННПМ); **Івано-Франківська.** «Укр., Гуц. Карпати, Ділок пов. Надвірна, під корою старої смереки», 12.07.1939, 2 екз. (Лазорко, ІЗШК); там само, 8.06.1937, 1 екз. (Лазорко); «Укр., Вис. Бескид, Болехів, Должка», 21.11.1912, 1 екз. (Р. Паткевич); **Київська.** “Kiev.”, 1 екз. (Hochhuth, ННПМ); **Луганська.** «Луг. обл., Станично-Луг. р-н, Станично-Луг. з-к, под корою дерева», 10.11.1999, 1 екз. (В. Мартинов, ДНУ); «Луг. обл., Придонцовская пойма, под корою дуба», 5.05.2000, 1 екз. (Т. А. Трихлеб, ДНУ); **Львівська.** [13/8, Радванці, Радехів. р-н, Львів. обл.], 2 ♂, 1 ♀; «Укр., Вис. Бескид, Гребенів м. Сколе, під корою бука», 13.07.1930, 1 екз. (Лазорко, ІЗШК); **Рівненська.** Рокитнянський р-н, Більськ, під корою берези, 28.04.2013, 2 ♂ (Гонтаренко, ІЗШК); там само, в моху хвойного лісу, 1 ♀ (Гонтаренко, ІЗШК); там само, під корою сосни, 3 ♂ (Гонтаренко, ІЗШК); **Тернопільська.** [Кременці, 29.07], 1 ♂, 2 ♀ (ДПМЛ).

Поширення. Більша частина Європи (Löbl, 2004).

Морфологічні ознаки. Опушення верха з помірно маленьких волосків. Тім'я та передньоспинка не пунктировані, блискучі. Тіло більш-менш темно-коричневе, надкрила та кінцівки червоно-коричневі. Базальна третина низу передніх стегон з маленьким круглим виступаючим зубцем. Вертлюги середніх ніг на нижньому краї з великим плоским апофізом, тонше та менше нахиленим у самки, кремезнішим та сильніше нахиленим у самця. 2,2 – 2,4 мм.

Екологічні особливості. Крупний вологолюбний вид, полює вільхові ліси та береги річок і озер, де живе в підстилці, гнилих пенях, в трусі старих дерев та між корінням, іноді, у вигляді виключення, в мурашниках *Lasius fuliginosus* (Latreille, 1798) та *Formica sanguinea* Latreille, 1798. В горах зустрічається нечасто на альпійських луках та на межі лісів до висот біля 1500 м (Reitter, 1909, Kuhnt, 1913, Schaufuss, 1916, Roubal, 1930, Jeannel, 1950, Besuchet, 1974, Neuhäuser-Happe, 1995, 1996b).

Література

- Блишинштейн С.Я. К изучению жесткокрылых юга Украины // Экология и таксономия насекомых Украины. — 1989. — К. : Вища школа — С. 59–64.
- Крыжановский О.Л. 17. Сем. Pselaphidae — ошупники // Определитель насекомых европейской части СССР. Т. 2. Жесткокрылые и веерокрылые. / Г. Я. Бей-Биенко. — М., Л.: Наука: 1965. — С. 156–158.
- Курбатов С. А. Список ошупников (Pselaphidae) России и стран бывшего СССР: — 2007. — <http://www.zin.ru/Animalia/Coleoptera/rus/incops1.htm>.
- Лазорко В. Матеріяли до систематики і фавністики жуків України — Ванкувер: Наукове тов-во ім. Шевченка, 1963. — 200 с.
- Линдeman К. Обзор географического распространения жуков в Российской Империи. Часть 1. Введение, предисловие. Северная, Московская и Туранская провинции // Труды РЭО — 1871. — 6. — С. 41–366.
- Мателешко О. Ю. Твердокрили (Insecta, Coleoptera) як індикатори пралісів і природних лісів українських Карпат // Науковий вісник Ужгородського університету. — 2005. — (16). — С. 147–152.
- Мателешко О. Ю. Твердокрили (Insecta, Coleoptera) м. Ужгорода // Науковий вісник Ужгородського університету. — 2006. — (18). — С. 147–152.
- Мателешко О. Ю. Фауністичні знахідки жуків-стафілінід (Coleoptera, Staphylinidae) із Закарпаття // Наук. вісник УжНУ. Серія біол. № 21. — Ужгород, 2007. — С. 182–186.
- Мателешко О. Ю. Мірмекофільні твердокрили у фауни Українських Карпат // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. — 2008. — Вип. 416: Біологія. — Чернівці: «Рута» — С. 186–190.
- Черкунов Н. Список жуков, водящихся в Киеве и его окрестностях — Зап. Киев. об-ва естествоиспытателей, 1889. — С. 148–204.
- Якобсон Г. Г. 12. Семейство Clavigeridae (Pselaphidae). Ошупники // Жуки России и Западной Европы — 1910. — Вып. 8. — СПб : Издание А. Ф. Девриена. — С. 569–588. + Таб. 62–68, 70.
- Aubé C. Pselaphiorum monographia cum synonymia extricata — Societatis Entomologicae Gallicae sodalis., 1833. — Mag. de Zool. — Vol. 8. — 161 p.
- Besuchet C. Psélaphides paléarctiques espèces nouvelles et notes synonymiques. II (Coleoptera) // Revue Suisse de Zoologie — 1964. — 71. — P. 411–443.
- Besuchet C. Pselaphidae // Freude H., Harde K. W., Löhse G. A. (Eds.) Die Käfer Mitteleuropas. Band 2. Staphylinidae II (Hypocyrtinae and Aleocharinae); Pselaphidae.— Krefeld: Goecke & Evers, 1974. — S. 305–362.
- Denny H. Monographia Pselaphidarum et Scydmaenidarum Britanniae: An essay on the British species of the genera Pselaphus, of Herbst, and Scydmaenus, of Latreille: in which those genera are subdivided, and all the species hitherto discovered in Great Britain are accurately described and arranged, with an indication of the situation in which they are usually found.— Norwich : S. Wilkin, 1825. — vii+74 pp., 14 pls.
- Ganglbauer L. XI. Familie Pselaphidae. Familienreihe Staphylinidea. 1 Teil: Staphylinidae, Pselaphidae. Mit 38 Holzschnittfiguren im Text // Die Käfer von Mitteleuropa. — Die Käfer der österreichisch-ungarischen Monarchie, Deutschlands, der Schweiz, sowie des französischen und italienischen Alpengebietes. — Wien: Naturalhistorischen Hof-Museum, 1895. — Bd. 2. — S. 771–854, 857–858.
- Heyden D., Reitter E, Weise J. Pselaphidae. Clavigeridae. Catalogus Coleopterorum Europae et Caucasi. Editio Tertia. — Londini [London]: Edw. Janson; Berolini [Berlin]: Libreria Nicolai; Parisiis [Paris]: Luc. Buquet., 1883. — P. 64–68.
- Hlavač P. Taxonomic notes on the Bryaxis splendidus species group (Coleoptera: Staphylinidae: Pselaphinae), with the description of a new species from the Ukraine // Acta Entomologica Musei Nationalis Pragae — 2009. — 49(2). — P. 651–659.

- Hormuzaki C.* Coleopterologische Sammelergebnisse in der Bucovina während der Jahre 1887 und 1888. // Entomologische Nachrichten — 1889 — 15 (9) — 133-140.
- Hormuzaki C.* Weitere Coleopterenfunde aus der Bukowina und aus den südöstlichsten Galizien // Zurich: Societas entomologica — 1905. — 20 (1) — P. 10.
- Jeannel R.* Coléoptères Pselaphides — Faune de France, 1950. — Vol. 53. — P. I-III, 1-421.
- Kuhnt P.* 9. Familie Pselaphidae. 10. Familie Clavigeridae. Illustrierte Bestimmungs-Tabellen der Käfer Deutschlands. — Stuttgart: E. Schweizerbart. Verl. Nägele & Dr. Sproesser, 1913. — S. 306-318.
- Löbl I., Besuchet C.* Pselaphinae. Catalogue of Palearctic Coleoptera. Vol. 2. — Stenstrup: Apollo Books, 2004. — P. 272-329.
- Löbl I.* Pselaphinae — Fauna Europaea, version 1.1. — 2004. — <http://www.faunaeur.org>.
- Löbl I.* Coleoptera Staphylinidae (Dasycerinae, Pselaphinae). Folia Heyrovskyana, series B. Icones Insectorum Europae Centralis. — Zlín: Kabourek Publishing, 2009. — 28 p.
- Lomnicki M.* Pselaphidae // Sprawozdanie komisji fiziographicznej. — Kraków: Drukarnia uniwersytetu jagiellońskiego — 1870. — 4. — S. 78.
- Lomnicki M.* Pselaphidae. Clavigeridae. // Sprawozdanie komisji fiziographicznej, Kraków: Drukarnia uniwersytetu jagiellońskiego, 1875. — 9. — S. 167.
- Lomnicki M.* Catalogus Coleopterorum Haliciae. // — Leopolis: Custodius Musaei Dzieduszyckiani, 1884. — 48 pp.
- Lomnicki M.* Pselaphidae. Clavigeridae // Museum imenia Dzieduszyckich we Lwówie, Chrzyszczczyli tęgokrzydłe (Coleoptera). — Lwów: Związkowej drukarni we Lwówie, 1886. — 4. — S. 89-91.
- Lomnicki M.* Pselaphidae. Clavigeridae // Kosmos — 1913. — 38. — S. 79-80.
- Mateleshko A.* Coleoptera (Insecta) as a component of the virgin forest ecosystems of the Carpathians (Ukraine) // Commarmot B., Hamor F. D. (eds.): Natural Forests in the Temperate Zone of Europe — Values and Utilization. Conference 13-17 October 2003, Mukachevo, Ukraine. Proceedings. — Birmensdorf & Rakhiv: Swiss Federal Research Institute WSL & Carpathian Biosphere Reserve, 2005. — P. 260-265.
- Neuhäuser-Happe L.* Verbreitung und Ökologie der Palpenkäfer in Kärnten und den angrenzenden Gebieten (Pselaphidae, Coleoptera). // Carinthia II — 1995. — 185/105 Jahrgang. — S. 735-772.
- Neuhäuser-Happe L.* Erstnachweise von Palpenkäfern für die Steiermark mit einer Checkliste der im Bundesland vorkommenden Arten (Pselaphidae, Coleoptera // Mitt. naturwiss. Ver. Steiermark — 1996a. — 125. — S. 177-190.
- Neuhäuser-Happe L.* Zur Verbreitung und Ökologiewenig bekannter und seltener Palpenkäfer in der Steiermark (Pselaphidae, Coleoptera). Mit 16 Abbildungen // Mitt. naturwiss. Ver. Steiermark — 1996b. — 126. — S. 189-213.
- Neuhäuser-Happe L.* Beitrag zur Kenntnis der Pselaphidenfauna Österreichs und angrenzender Gebiete (Coleoptera, Staphylinidae, Pselaphinae) // Linzer biol. Beitr — 2000. — 32(2). — S. 875-881.
- Nowicki M.* Pselaphidae. Clavigeridae // Beiträge zur Insektenfauna Galiziens. — Krakau: Jagellonische Universitäts-Buchdruckerei, 1873. — S. 20.
- Pearce E.* Coleoptera (Pselaphidae) / Handbooks for the identification of British insects. — 1957. — 4(9). — P. 1-32.
- Raffray A.* Révision des Euplectus Paléarctiques (Col. Pselaph.) // Ann. Soc. Entomol. France, 1910. — 79. — P. 179-262, pls. 5-7.
- Raffray A.* Pars 27: Pselaphidae. Junk W. & Schenking S. (ed.). Coleopterorum Catalogus. — Berlin: W. Junk, 1911. — 7. — 222 p.
- Reichenbach H. T. L.* Monographia Pselaphorum. Dissertatio entomologica. Amplissimi philosophorum ordinis auctoritate illustris ictorum ordinis concessu in auditorio iuridico — Lipsiae: I. B. Hirschfeld, 1816. — 80 S. + 2 Taf.
- Reitter E.* Bestimmungs-Tabellen der europäischen Coleopteren. V. Paussidae, Clavigeridae, Pselaphi-

- dae & Scydmaenidae — Verh. K.-K. Zool.-Bot. Ges. Wien., 1882 (1881). — Bd. 31. — S. 443–593.
- Reitter E. Pselaphidae. Clavigeridae // Reitter E. (Ed.). Catalogus Coleopterorum Europae, Caucasi et Armenia Rossicae. — Berlin: R. Freilander & Sohn; Mödling: Edmund Reitter; Caen: Revue d'Entomologie. — 1891. — P. 123–129.
- Reitter E. Fauna Germanica Die Käfer des Deutschen Reiches. — Stuttgart: K. G. Lutz Verl., 1909. — Bd. 2. — 392 S.
- Reitter E. Neue Coleopteren aus den Familien der Pselaphiden und Scydmaeniden nebst Bemerkungen zu verschiedenen bekannten Arten. // Wiener Entomologische Zeitung. — 1910. — 29 (5-6) — S. 151–163.
- Reitter E. Über die Gattungen der paläarktischen Pselaphini s.str. // Wiener Entomologische Zeitung. — 1918. — 37. — S. 73–75.
- Roubal J. Katalog Coleopter (brouků) Slovenska a Podkarpatska Rus. T. 1. — Praha: Nakladatelství Orbis, 1930. — 527 s.
- Rybiński M. Chrząszcze nowe dla fauny galicyjskiej. // Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej. — Kraków, 1903. — 37. — s. 15–30;
- Rybiński M. Wykaz chrząszczów zebranych na Podolu galicyjskiem przy szlaku kolejowym Złoczów-Podwołoczyska w latach 1884-1890 // Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej. — Kraków, 1903b. — 37. — S. 57–175;
- Schaufuss C. Catalogus synonymicus Pselaphidarum adhuc descriptarum — Tijdschrift voor Entomologie, 1888. — 31. — P. 1–104.
- Schaufuss C. Calwer's Käferbuch. Einführung in die Kenntnis der Käfer Europas. Band I und II. 6. Auflage. — Stuttgart: E. Schweizerbart. Verl., 1916. — 1390 S. + 48 Taf.
- Weise J. Coleoptrologische Ergebnisse einer Bereisung der Czernahora // Verh. Naturforsch. Vereines in Brunn. — 1875. — Bd. 14. — S. 85–114.
- Winkler A. Sechs Nova aus Südeuropa. // Coleopterologische Rundschau 1 — [1911 - 1912] — S. 3–8.
- Winkler A. Pselaphidae // Catalogus coleopterorum regionis palaearticae. Editus A-B — Wien: Dittesgasse 11, 1925. — S. 448–471.